

การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการกระบวนการพิจารณาความอาญาในชั้นศาล Adopting Information Technology for Executing Criminal Procedures in Court

บทความวิจัย

อำนวยการ ศาลา*

Amnuay sala

สาขาวิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรม คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย 10200

Justice Administration, Faculty of Law, Thammasat University, Bangkok, Thailand 10200

E-mail: amnuaysala@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้กระบวนการพิจารณาความอาญาในชั้นศาล โดยการศึกษากระบวนการที่สำคัญในการดำเนินคดีอาญา และขั้นตอนการดำเนินงานในศาลยุติธรรม กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการนำระบบมาใช้ รวมทั้งข้อขัดข้องของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในคดีอาญา พร้อมผลกระทบที่อาจมีขึ้นต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีอาญาตลอดจนวิธีปฏิบัติงานของศาลยุติธรรม จะได้เป็นแนวในการแก้ไขปัญหาสำหรับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ มาใช้ของคดีอาญาที่เหมาะสมกับศาล ในการวิจัยนี้ได้ศึกษาวิจัยจากเอกสารการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ จำนวน 30 คน และจากกรณีศึกษาของการดำเนินการสถานการณ์อันเป็นข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติของศาลแขวงดอนเมือง ศาลทุ่งสง เป็นต้น

ผลจากการวิจัยฉบับนี้ได้โมเดลข้อมูล (Data Model) ของแต่ละขั้นตอน สำหรับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้สนับสนุนกระบวนการพิจารณาความอาญา พร้อมทั้งการปรับลดขั้นตอนการปฏิบัติงานของคู่ความ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกระดับสำหรับการทำงาน ประกอบกับได้ข้อบ่งชี้ในการเพิ่มประสิทธิภาพของการสนับสนุนการปฏิบัติงานของศาล ดังนี้ 1) ระบบการใช้ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Digital Signature) เพื่อใช้ในการออกคำสั่งศาลผ่านระบบโปรแกรมต่าง ๆ ของศาล 2) โปรแกรมระบบการยื่นฟ้องอิเล็กทรอนิกส์ (E-Filing) ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้ได้ข้อมูล

* หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรม คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Doctor of Philosophy Program in Justice Administration, Faculty of Law, Thammasat University.

การเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนกัน ตั้งแต่ต้นทางของข้อมูล ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา 3) การใช้ระบบบันทึก คำพยานเชื่อมโยงของศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา 4) การรวมศูนย์ข้อมูลของศาลยุติธรรม หรือกระบวนการ ยุติธรรมที่ครบถ้วน สามารถติดตามอรรถคดีความได้ ในกระบวนการยุติธรรม เช่น ตำรวจ อัยการ ศาล คม ประพฤติ และราชทัณฑ์ พร้อมใช้ในการบริหารจัดการต่าง ๆ ของ หน่วยงาน ข้อมูลการให้บริการแก่ประชาชน องค์กรได้ อย่างมีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคตได้

คำสำคัญ: ขั้นตอนการทำงานศาล, วิเคราะห์ข้อมูลศาล, รูปแบบข้อมูลอาญา

Abstract

The objective of this research is to develop adoption of information technology to the execution of criminal procedure in court by studying the critical processes of criminal proceedings, judiciary working processes, and related laws of the adoption of the system. Drawbacks of adopting information technology (IT) in criminal cases are also included in the study along with potential impacts on protecting personal rights in criminal cases, as well as court of justice working processes. These act as guidelines for solving problems in appropriately applying IT to criminal court cases. Data was gathered from documents and in-depth interviews. Samples were 30 criminal justice specialists. A case study was made based on factual and practical situations in Don Mueang District Court, Thung Song Kwaeng Court, and others.

Results of this research are the data model for each step of adopting IT in supporting criminal procedures, as well as reduction of procedures by relevant officials and other parties at all levels of work. Moreover, other results include indicators to increase effectiveness of court performance support work as follows: 1) electronic signature system (digital signature) for issuing court orders through court programs; 2) electronic filing system program (e-filing) through the criminal justice system to acquire and exchange information from criminal justice system information sources; 3) the use of witness statement recording system to connect the Court of First Instance, the Court of Appeal, and the Supreme Court; and 4) centralization of the Court of Justice's information center or complete justice system, enabling follow-up on police, prosecution, probation court, correctional judicial process, or other legal proceedings so that information is ready to be used in the management of different information agencies, serving public organizations, and to increase effectiveness in the future.

Keywords: Court Workflow Processing, Court Data Analysis, Criminal Data Model

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ผู้ต้องหาในคดีอาญา เป็นสถานะของบุคคลใน กระบวนการดำเนินการในคดีอาญา ซึ่งเป็นสถานะที่ไม่มีผู้ใด ประรณนา ในขณะที่เดียวกันสิทธิตามกฎหมายที่ตราขึ้นมา เพื่อคุ้มครองประชาชนที่อยู่ในสถานะนั้นกล่าว เพื่อให้ได้รับความ เป็นธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักสิทธิมนุษยชนที่รัฐ พึงจะต้องจัดหาให้ กฎหมายที่ให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

(บรรเจิด สิงคะเนติ, 2555, น.48-51) นี้มีมาตั้งแต่เริ่มใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ.2477 และได้มีการพัฒนาต่อมาตามสภาพของค่านิยมความเปลี่ยนแปลงไปในสังคมทั้งในส่วนของการแก้กฎหมายใหม่ในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา ให้ได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดจะแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ สิทธิที่จะได้รับการสอบสวนหรือพิจารณาด้วยความเป็นธรรม และต่อเนื่องสิทธิในการให้หายความหรือบุคคลที่ท่านไว้วางใจในการเข้าฟังการสอบสวน สิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ สิทธิที่จะตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของท่านในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การ สิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง อันอาจทำให้ตนเองถูกฟ้องคดี สิทธิที่จะได้รับการปล่อยตัวในกรณีที่ถูกคุมขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยเร็ว สิทธิที่จะอุทธรณ์คัดค้านการไม่ให้ประกันตัวสิทธิที่จะมีล่ามในการแปลภาษาหรือล่ามภาษามือในการสื่อสาร กรณีไม่สามารถพูดภาษาหรือเข้าใจภาษา สิทธิที่จะได้รับหลักประกันในเรื่องการได้รับการดูแลรักษา กรณีที่เชื่อว่าเป็นผู้พิการจลจรีและไม่สามารถต่อสู้คดีได้เป็นสิทธิของผู้ต้องหาตามหลักของรัฐธรรมนูญและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (คณิง ภาไชย, ไพโรจน์ วายุภาพ, และณรงค์ ใจหาญ, 2561, น.229-311)

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันปริมาณคดีอาญาในชั้นศาลมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งในแต่ละปีมีจำนวนคดีที่พิจารณาพิพากษาเสร็จไปเรียบร้อยแล้วเป็นจำนวนมาก แต่ก็ยังมีอีกจำนวนหนึ่งที่ค้างพิจารณาพิพากษาอยู่อีกจำนวนมากเช่นกัน สำหรับระยะเวลาการพิจารณาในการดำเนินการของคดีอาญา ยังไม่มีหลักเกณฑ์ คำสั่งระเบียบในทางกฎหมาย แต่เนื่องจากใช้ระยะเวลาเป็นปีหรือหลายปี จึงทำให้ผู้ความเห็นว่ามีความล่าช้า อย่างไรก็ตาม

แม้ศาลยุติธรรมจะมีมาตรการต่าง ๆ มาใช้เพื่อที่จะให้คดีที่อยู่ในศาลยุติธรรมเสร็จเรียบร้อยโดยเร็วไม่ค้างการพิจารณาก็ตาม ซึ่งความยุติธรรมที่ล่าช้าก็คือความไม่ยุติธรรม โดยถ้ากฎหมายจัดให้มีการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายแต่การเยียวยานั้น ไม่ทันกาลก็ไม่ต่างอะไรกับว่าไม่ได้เยียวยาหลักการนี้ตั้งอยู่บนสิทธิในอันที่จะเข้าถึงการพิจารณาคดีอย่างรวดเร็วและสิทธิอื่น ๆ ทำนองเดียวกันผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมมีความประสงค์เพื่อขับเคลื่อนให้กระบวนการยุติธรรมเร็วขึ้น เนื่องจากไม่ยุติธรรมสำหรับผู้เสียหาย ความล่าช้าส่วนมากพบว่า ระบบที่มีอยู่ซับซ้อนเกินไปหรือแบกภาระมากเกินไป เช่น ด้านการให้บริการด้านข้อมูลในทางคดีแก่ผู้เสียหายหรือแก่จำเลยหรือญาติของจำเลย ความล่าช้าของการส่งและการรายงานผลการส่งหมายเรียก การขอคัดถ่ายสำนวนคดีต่าง ๆ ในศาล การติดตามหรือเรียกพยานมายังศาลของเจ้าพนักงานตำรวจ การให้บริการด้านข้อมูลในทางคดีแก่ผู้เสียหายหรือแก่จำเลยหรือญาติของจำเลย การนัดสืบพยานในคดีที่ต่อเนื่อง การส่งหมายเรียกพยาน การส่งคำคู่ความ ความสะดวกรวดเร็วในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ความสะดวกรวดเร็วในการขอประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย การยื่นฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ การเบิกตัวผู้ต้องขังจากเรือนจำมายังศาล การออกหมายจับหมายค้น ด้านกระบวนการระหว่างพิจารณาของศาล ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนพิจารณาคดีอื่นอยู่ยังไม่แล้วเสร็จ การสืบพยานในระหว่างการพิจารณาคดีขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามประมวลกฎหมายอาญา ระยะเวลาในการพิจารณาคดีอาญายาวนาน และการตรวจสอบเอกสารสำนวนต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่ศาลด้านความต่อเนื่องของผู้ที่เกี่ยวข้อง มีปริมาณคดีมากไม่ได้สัดส่วนกับอัตราผู้พิพากษาและพนักงานอัยการพยานของคดีป่วยหรือติดธุระจำเป็นไม่สามารถมาศาลได้ (ศศิวิมล ช่วยดำรง, 2557, น.47-64) จำเลยขอเลื่อนคดีเหตุเนื่องมาจากตัวจำเลย จำเลยหรือทนายจำเลยป่วยหรือติดธุระจำเป็นไม่สามารถมาศาลตามนัดได้

การนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการเป็นวิธีหนึ่งที่จะแก้ไขปัญหาความล่าช้า โดยในปัจจุบันได้มีการนำระบบฯ มาใช้ในคดีทางแพ่ง ในหลายส่วน ดังนี้

1. การปรับปรุงแบบการทำงาน และการนำอุปกรณ์ทางคอมพิวเตอร์มาสนับสนุนการปฏิบัติงานมากขึ้น ได้แก่ ศาลแขวงดอนเมือง ศาลจังหวัดทุ่งสง ศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี และศาลในเขตอำนาจอธิบดีผู้พิพากษามาตรา 2 (21 ศาล) รวมจำนวน 24 ศาล ได้มีแนวคิดการให้บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service)

2. ระบบบริหารจัดการคดี (Case Management System)

3. ระบบการเชื่อมโยงข้อมูลศาลกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมผ่านระบบ Web Application/ Web Service วางระบบเชื่อมโยงข้อมูลศาลกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม

4. บัลลังก์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Court Room) มีระบบการสืบพยานทางไกลผ่านจอภาพ (Video Conference) ระบบบันทึกภาพและเสียงด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ระบบนำเสนอและบันทึกพยานหลักฐานในรูปแบบมัลติมีเดีย (Multimedia) และระบบบันทึกเสียง (Voice Recording System)

5. ระบบสืบค้นและคัดถ่ายคำพิพากษา/คำสั่งศาลทั่วประเทศ จะทำให้คู่ความสามารถขอรับบริการคัดถ่ายคำพิพากษา/คำสั่ง ข้ามศาลทั่วประเทศได้อย่างสะดวก ประหยัด และเสียค่าใช้จ่ายน้อย

6. การยื่นฟ้องด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-Filing System) เป็นการยื่นคำคู่ความของทนายความหรือคู่ความโดยไม่ต้องเดินทางมายังศาลในเขตอำนาจ และสามารถชำระเงินด้วยระบบ Payment Gateway ทำให้คู่ความเกิดความสะดวกต่อการยื่นคำร้อง คำฟ้อง ต่อศาลได้

หากนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพิจารณาคดีอาญา จะทำให้เกิดประสิทธิภาพดีขึ้นกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แต่ก็ต้องคำนึงถึงสิทธิของผู้เสียหายและจำเลย ในด้านการให้บริการด้านข้อมูลในทางคดีแก่ผู้เสียหายหรือแก่จำเลยหรือญาติของจำเลย ด้านกระบวนการระหว่างพิจารณาคดีของศาล และด้านความต่อเนื่องในกระบวนการทางอาญาของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยจะนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในส่วนขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดีระบบรับคำฟ้องทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Filing System) ระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลกับกระบวนการยุติธรรม (Data Exchange System) ระหว่างการพิจารณาคดีระบบข้อมูล และการบริหารจัดการคดีทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ (Data and Case Management System) ระบบห้องพิจารณาคดีอิเล็กทรอนิกส์ (Courtroom System) และระบบบริการข้อมูลทางคดี (Court Information Knowledge System) สูดท้ายขั้นตอนหลังการพิจารณาคดีการแลกเปลี่ยนข้อมูล (Data Exchanged) และการบริการข้อมูล (Web Service) โดยการนำเทคโนโลยีมาสนับสนุนการปฏิบัติงาน รวมทั้งการพัฒนาบริการของศาลยุติธรรมเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย สะดวก ประหยัด แก้ไขปัญหาความล่าช้า การสนับสนุน การพิจารณาคดี ตั้งแต่การบันทึกข้อมูล จัดเก็บข้อมูล การส่งต่อข้อมูล การสืบค้นข้อมูล การเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนข้อมูล และรวมไปถึงการเข้าถึงและวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ของกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการที่สำคัญในการดำเนินคดีอาญา และขั้นตอนการดำเนินงานในศาลยุติธรรม
2. เพื่อศึกษาวิธีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในคดีอาญา และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการนำระบบมาใช้

3. เพื่อศึกษาข้อขัดข้องของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในคดีอาญาโดยเฉพาะผลกระทบที่อาจมีขึ้นต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีอาญา ตลอดจนวิธีปฏิบัติงานของศาลยุติธรรม

4. เพื่อวิเคราะห์และพัฒนาเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อประโยชน์ในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ของคดีอาญาที่เหมาะสมกับศาลยุติธรรม

สมมติฐาน

การนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมมาใช้ในการกระบวนการพิจารณาความอาญาในชั้นศาลจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงานของศาลโดยไม่กระทบต่อสิทธิของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เป็นการส่งเสริมและเพิ่มประสิทธิภาพในการพิจารณาพิพากษาคดี การบริหาร การส่งเสริมการบริหารจัดการงานคดี และการให้บริการประชาชนที่มีประสิทธิภาพได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาวิเคราะห์ขั้นตอนการทำงานปัจจุบัน และสถานการณ์อันเป็นข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติ สถานการณ์การดำเนินการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ กฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการเปรียบเทียบโดยมีการค้นคว้า ที่เน้นการสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องที่มีความเชี่ยวชาญในกระบวนการยุติธรรม ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย/รูปแบบในการวิจัย

1.1 การวิจัยเอกสาร รวบรวมข้อมูลและวิจัยหนังสือ บทความจากวารสารกฎหมาย งานวิจัยต่าง ๆ การค้นคว้าผ่านอินเทอร์เน็ต ประกอบกับการศึกษากฎหมาย ที่เกี่ยวกับการฟ้องคดีด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ของคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยวิเคราะห์และเปรียบเทียบการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ของคดีอาญา

1.2 การสืบค้นเอกสารทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมา และการศึกษาดูงาน ณ ต่างประเทศ พร้อมกับการทดสอบการเข้าไปใช้งาน การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ของคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อนำมาประมวลเป็นข้อมูลในการศึกษาวิเคราะห์และสรุปผลต่อไป

1.3 การสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการเข้าไปสอบถามติดตามการดำเนินคดีอาญาจริงในศาลกลุ่มตัวอย่าง การสัมภาษณ์เชิงลึกกับประชากร ได้แก่ ผู้พิพากษาที่มีหน้าที่กำกับดูแลนโยบายด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของสำนักงานศาลยุติธรรม ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษา ผู้อำนวยการศาล หัวหน้าส่วนบริหารจัดการคดี หัวหน้าส่วนช่วยพิจารณาคดี หัวหน้าส่วนบริการประชาชน และประชาสัมพันธ์ เจ้าหน้าที่งานรับฟ้อง เจ้าหน้าที่งานออกหมาย เจ้าหน้าที่งานไกล่เกลี่ย เจ้าหน้าที่งานหน้าบัลลังก์ เจ้าหน้าที่งานอุทธรณ์ ฎีกา นักวิชาการคอมพิวเตอร์ จำนวนรวม 30 คน ในช่วงเวลา ปี พ.ศ.2561-2563 ทั้งนี้ ได้นำข้อมูลของผู้ที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในกระบวนการพิจารณาความอาญาในชั้นศาล มีการสอบถาม สังเกตและการติดตามอีกครั้ง เพื่อทดสอบโมเดลการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาสนับสนุนในการวิจัยดังกล่าว

2. การวิเคราะห์กระบวนการทำงาน (Work Process) และการสร้างโครงสร้างข้อมูล (Data Model) ของคดีอาญา ข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์นี้ ได้นำข้อมูลมาจากระบวนการดำเนินคดีอาญาในชั้นศาลตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และขั้นตอนการทำงาน (สำนักงานศาลยุติธรรม, 2547) มาวิเคราะห์ และนำมาจัดทำเป็น Data Model ของกระบวนการดำเนินคดีอาญา ซึ่งประกอบไปด้วย 5 ส่วน ดังนี้

2.1 ภาพรวมของระบบงาน(System Overview)

แสดงภาพรวมการทำงานของกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาในชั้นศาลที่มีความสัมพันธ์กับผู้ที่เกี่ยวข้องภายนอกกระบวนการ ได้แก่ ผู้เสียหาย/โจทก์ ผู้กระทำความผิด/จำเลย ตำรวจ อัยการ/ทนาย ราชทัณฑ์ และคุมประพฤติ รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องภายใน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ศาล และผู้พิพากษา (สราวุธ เบญจกุล, 2562, น.100-150) ซึ่งการทำงานของกระบวนการยุติธรรมได้ใช้แนวทางตามกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาในชั้นศาล โดยมีข้อมูลของการดำเนินคดี ดังนี้

2.1.1 ผู้เสียหาย/โจทก์ ให้ข้อมูลก่อนเป็นหลัก (คำฟ้อง คำขอ คำแถลง ข้อมูลโจทก์ คำให้การ) แล้วแต่กรณี แก่ระบบกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาในชั้นศาล ในทางกลับกันก็รับข้อมูลต่าง ๆ จากระบบฯ คำสั่ง/หมายต่าง ๆ

2.1.2 ผู้กระทำความผิด/จำเลย รับข้อมูลก่อนเป็นหลัก (หมาย คำสั่ง คำพิพากษา ติดตามคดี) แล้วแต่กรณี จากกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาในชั้นศาลในทางกลับกันก็ให้ข้อมูลต่าง ๆ แก่ระบบคำให้การพยานหลักฐาน

2.1.3 ตำรวจ ให้ข้อมูลผู้ต้องหาแก่ระบบกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาในชั้นศาล และได้รับหมายต่าง ๆ คำสั่ง จากระบบฯ

2.1.4 อัยการ/ทนาย แจ้งคำฟ้อง คำขอ คำแถลง ข้อมูลโจทก์ ข้อมูลจำเลย แก่ระบบกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาในชั้นศาล ได้รับหมายต่าง ๆ คำสั่ง จากระบบฯ

2.1.5 ราชทัณฑ์ รับข้อมูลคำพิพากษา คำสั่ง หมาย ข้อมูลจำเลย จากกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาในชั้นศาล ให้ข้อมูลการฝากขัง การจำคุก แก่ระบบฯ

2.1.6 คุมประพฤติ รับข้อมูลคำพิพากษา คำสั่ง หมาย จากกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาในชั้นศาล ให้ข้อมูลจำเลย ความเห็นทางคดีเกี่ยวกับพฤติการณ์แก่ระบบฯ

2.1.7 เจ้าหน้าที่ศาล นำข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าระบบกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาในชั้นศาล

2.1.8 ผู้พิพากษา รับสำนวนคดี ข้อมูลของผู้ที่เกี่ยวข้อง จากกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาในชั้นศาล และให้หรือออกคำสั่ง/คำพิพากษา แล้วแต่กรณี แก่ระบบฯ ซึ่งจะเห็นเป็นภาพรวมการไหลข้อมูล (Data Flow Overview) อยู่ในกระบวนการเดียวกัน

2.2 แผนภาพการทำงานของผู้ใช้ (Use Case Diagram) แสดงการทำงานของระบบย่อยของระบบกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาในชั้นศาล และความสัมพันธ์กัน ทำให้เห็นว่าระบบขั้นตอนการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้กระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาในชั้นศาล เช่น 1) การออกหมายจับ 2) การขอลปล่อยตัวชั่วคราว 3) การรับฟ้อง 4) การส่งคำคู่ความ 5) การนัดพร้อม 6) การสืบพยาน 7) การทำคำพิพากษา 8) ราชทัณฑ์ เป็นต้น โดยจะแยกแต่ละการทำงานย่อย ได้แก่ Use Case ID (เลขกระบวนการย่อย) Use Case Name (ชื่อกระบวนการย่อย) Actor (ผู้กระทำ) Purpose (จุดประสงค์) Level (ระดับ) Precondition (เงื่อนไขเบื้องต้น) Post Conditions (เงื่อนไขที่เกิดขึ้นหลัง) Main Flow (ลำดับกิจกรรมหลัก)

2.3 แผนภาพกิจกรรม (Activity Diagram) เป็นการแสดงกิจกรรมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาในชั้นศาล กิจกรรมที่เกิดขึ้นในลักษณะกระแสการไหลของการทำงาน (Workflow) จะมีลักษณะเดียวกับ Flowchart โดยขั้นตอนในการทำงานแต่ละขั้นจะเรียกว่า Activity การใช้งาน Activity Diagram อธิบาย กระแสการไหลของการทำงาน (Workflow) แสดงขั้นตอนการทำงานของระบบ

2.4 แผนภาพคลาส (Class Diagram) เป็นการแสดงรายละเอียดของคลาส พร้อมกับแสดงความสัมพันธ์ชนิดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างคลาสหรือวัตถุ โดยจะมีการติดต่อกันระหว่างวัตถุ การติดต่อกันระหว่าง

คลาสหนึ่งไปอีกคลาสหนึ่งด้วยข้อความทำให้เห็นความสัมพันธ์กันของแต่ละคลาส ทำให้เห็นความสัมพันธ์กันในการดำเนินคดีอาญากระบวนการพิจารณาความอาญาในชั้นศาล เช่น ดำรวจกับผู้เสียหาย/จำเลย อัยการกับศาล เป็นต้น โดยเงื่อนไขความสัมพันธ์ดังกล่าวจะทำให้เห็นความสัมพันธ์แบบมีโครงสร้างต่าง ๆ แบบเชิงวัตถุได้

2.5 พจนานุกรมข้อมูล (Data Dictionary) แสดงตารางที่ใช้อธิบายฐานข้อมูล เช่น ลำดับ ชื่อเขตข้อมูล ชนิดข้อมูล ค่าข้อมูล คำอธิบาย เป็นต้น ของการวิเคราะห์การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในกระบวนการพิจารณาความอาญาในชั้นศาล

ผลการวิจัย

ในการวิจัยนี้ได้สร้างเป็นโมเดล (Data Model) ของแต่ละขั้นตอนเพื่อให้เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้สนับสนุนกระบวนการพิจารณาความอาญา พร้อมการปรับลดขั้นตอนในการทำงานแล้วนำไปสัมภาษณ์ และการศึกษาวิเคราะห์ที่ตัวบทกฎหมายเพื่อไม่กระทบต่อสิทธิของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะคู่ความที่เป็นผู้เสียหายและพบว่า การนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสมมาใช้ในกระบวนการพิจารณาความอาญา ดังนี้ 1) การออกแบบโครงสร้างฐานข้อมูลเพื่อให้การบันทึกข้อมูลต้องไม่ซ้ำซ้อน การเชื่อมโยงข้อมูลที่ง่าย สะดวก และปลอดภัย จะช่วยลดขั้นตอนในการทำงานของทุกฝ่าย 2) ระบบบริหารจัดการคดี (Case Management System) เพื่อการติดตามการทำงานของศาลในคดีอาญารวมถึงการออกรายงานได้อย่างมีประสิทธิภาพควรมีการปรับปรุง 3) ควรปรับปรุงแบบการทำงานและการนำอุปกรณ์ทางคอมพิวเตอร์มาสนับสนุนการปฏิบัติงานมากขึ้นเพื่อให้งานที่มีลักษณะเดียวกันทำงานต่อเนื่องกัน 4) ระบบสื่อสารทางไกลผ่านจอภาพ (Video Conference) เพื่อลดการเดินทางของคู่ความ 5) ระบบสืบค้นและคัดถ่ายคำพิพากษา/คำสั่งศาลทั่วประเทศ เพื่อให้คู่ความได้รับทราบและนำข้อมูลที่ได้รับไปดำเนินการใน

ส่วนที่เกี่ยวข้อง 6) ระบบการให้บริการข้อมูล เพื่อให้คู่ความสามารถติดตามข้อมูลว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาความอาญาไปถึงไหนอย่างไร การนัดความวันไหนอย่างไร 7) การใช้ระบบบันทึกคำพยาน เพื่อใช้ในการเก็บไว้เป็นหลักฐานการส่งข้อมูลภาพและเสียงให้กับศาลสูง (อุทธรณ์/ฎีกา) 8) ระบบการเชื่อมโยงข้อมูล เพื่อให้การบันทึกข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล การบริหารจัดการข้อมูลมีประสิทธิภาพ 9) ระบบแจ้งเตือน เพื่อให้ทราบถึงกำหนดเวลานัดหมายของศาล ไม่กระทบกับสิทธิของผู้เสียหาย ไม่ว่าจะเป็นหลัก การพิจารณาต่อหน้าจำเลย การแจ้งสิทธิของการอุทธรณ์/ฎีกา การปล่อยตัวชั่วคราว ในทางกลับกันการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้จะทำให้เกิดประโยชน์แก่คู่ความที่เป็นผู้เสียหายอย่างสูงสุดด้วย

สรุปและอภิปรายผล

จากผลของการวิจัยในการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของสำนักงานศาลยุติธรรมและศาลยุติธรรมในการนำมาใช้ในกระบวนการพิจารณาความอาญาในชั้นศาลดังต่อไปนี้

1. การปรับปรุงการออกแบบฐานข้อมูลจะส่งผลทำให้ได้ข้อมูลศาลที่มีคุณภาพนำไปใช้ในการบริหารจัดการของศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพเกี่ยวกับ การจัดเก็บข้อมูล การสืบค้นหาข้อมูล การส่งต่อข้อมูล การประมวลผลข้อมูล การรวบรวมนำไปสู่คลังข้อมูลศาล (Data Warehouse) ซึ่งการทำการเชื่อมโยงและเปลี่ยนข้อมูลจะทำได้ง่าย สะดวก และมีมาตรฐานเนื่องจากการเก็บข้อมูลที่มีมาตรฐานรวมไว้จุดเดียวเพื่อให้มีมาตรฐานของข้อมูล รองรับการบริหารจัดการการไหลข้อมูลกันได้ดี ส่งผลทำให้การเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนข้อมูลกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่ต้นทางของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไปจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นศาล พร้อมทั้งการเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอก เช่น ตำรวจ อัยการ กรมประพฤติ และราชทัณฑ์ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ระบบบริหารจัดการคดี (Case Management System) มีขั้นตอนที่มีมาตรฐานเป็นไปในรูปแบบเดียวกัน จะทำให้การติดตาม ตรวจสอบ แก้ไขปัญหาการทำงานของ ศาลในคดีอาญารวมถึงการออกรายงาน การวิเคราะห์เพื่อ ให้การทำงานในส่วนต่าง ๆ เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การปรับปรุงแบบการทำงาน และการนำอุปกรณ์ ทางคอมพิวเตอร์มาสนับสนุนการปฏิบัติงานมากขึ้น เพื่อ ให้งานที่มีลักษณะเดียวกันทำงานต่อเนื่องกันได้ กล่าวคือ เป็นการยุบรวมกระบวนการทำงาน การลดขั้นตอนการทำงาน การลดรับเอกสารโดยใช้การตรวจสอบจากฐานข้อมูลแทน และการยื่นด้วยเอกสารอิเล็กทรอนิกส์

4. ระบบการสื่อสารทางไกลผ่านจอภาพ (Video Conference) เพื่อลดการเดินทางของคู่ความ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จำเลยที่ถูกฝากขังในชั้นสืบสวนสอบสวน หรือ จำเลยฝากขังในชั้นอุทธรณ์/ฎีกา หรือผลจากคำพิพากษา ให้มีโทษจำคุก ในการอ่านคำร้อง/คำให้การ อ่านคำสั่ง/ คำพิพากษา รวมทั้งการสืบพยานผู้เชี่ยวชาญ

5. ระบบสืบค้นและคัดถ่ายคำพิพากษา/คำสั่งศาล ทั่วประเทศ เพื่อให้คู่ความได้รับทราบและนำข้อมูลที่ได้รับ ไปดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง หรือการยืนยันข้อมูลกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้

6. ระบบการให้บริการข้อมูลเพื่อให้คู่ความสามารถ ติดตามข้อมูลว่าการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญา ของตนเองไปถึงไหนอย่างไร รวมไปถึงข้อมูลของผู้เกี่ยวข้อง ทุกฝ่ายจะได้เข้าถึงข้อมูลตามสิทธิของแต่ละบุคคล โดย จะเป็นการลดการเดินทางมาศาล

7. การใช้ระบบบันทึกคำพยาน เพื่อให้มีข้อมูลที่ ได้จากการบันทึกทัศนวิสัยจะช่วยให้ผู้พิพากษาศาลชั้นต้น และคู่ความ ลดการโต้เถียง รวมถึงช่วยให้ศาลสูงสามารถ ตรวจสอบข้อมูลของระดับศาลชั้นต้นได้ ซึ่งข้อมูลวิดิทัศน์ ที่ควรมีการเก็บบันทึกไว้ ได้แก่ การบันทึกภาพและเสียง คำให้การของพยานระหว่างไต่สวนพิจารณา การสรุปความ

หรือยอมความโดยผู้พิพากษา ในระหว่างพิจารณาคดีหรือ หลังการพิจารณาคดี ให้เป็นตัวอักษร โดยข้อความในการ สรุปความในแต่ละช่วงจะเชื่อมโยงกับภาพวิดิทัศน์ พร้อมทั้ง การบันทึกภาพและเสียงในการแถลงเปิดและปิดคดี ในการ บันทึกหลักฐานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องสำหรับบันทึกภาพและ/หรือ เสียงหลักฐาน ข้อมูลที่เกี่ยวข้องจำเป็นสำหรับการพิจารณา คดีทั้งในศาลชั้นต้นและศาลสูง ทั้งนี้ ที่สำคัญควรให้การใช้ ระบบบันทึกคำพยานนี้มีการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนกับ โปรแกรมติดตามสำนวนคดีของศาลด้วยจะทำให้เกิด ประสิทธิภาพในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ใน กระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาในชั้นศาล

8. ระบบการเชื่อมโยงข้อมูล เพื่อให้การบันทึก ข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล การบริหารจัดการข้อมูล มีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภายในของศาลเอง ที่มีหน่วยงานทั่วราชอาณาจักร 280 หน่วย (ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา)

9. ระบบแจ้งเตือน เพื่อให้ทราบถึงกำหนดเวลา นัดหมายของศาล ไม่กระทบกับสิทธิของผู้เสียหาย ไม่ว่า จะเป็นหลักการพิจารณาต่อหน้าจำเลย การแจ้งสิทธิของ การอุทธรณ์/ฎีกา การปล่อยตัวชั่วคราว ในทางกลับกัน การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้จะทำให้เกิดประโยชน์ แก่คู่ความที่เป็นผู้เสียหายอย่างสูงสุดด้วย

ดังนั้นแล้ว การนำทั้ง 9 ระบบ มาใช้งานแล้ว จะเกิดประสิทธิภาพต่อการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ ในกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาในชั้นศาล ซึ่งไม่กระทบ กับสิทธิของผู้เสียหายหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง แต่จะทำให้เกิด ประโยชน์เกี่ยวกับความสะดวก รวดเร็ว การเข้าถึงข้อมูลที่ มากยิ่งขึ้น ส่งผลต่อการส่งเสริมและเพิ่มประสิทธิภาพ ในการพิจารณาพิพากษาคดี การบริหาร การส่งเสริม การบริหารจัดการงานคดีและการให้บริการประชาชน ที่มีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะงานวิจัย

ในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในกระบวนการพิจารณาความอาญาในชั้นศาลข้างต้นแล้ว มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อการพัฒนาเพิ่มขึ้น ดังนี้

1. ระบบการใช้ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Digital Signature) สำหรับการบันทึกข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล การส่งต่อข้อมูล การสั่ง/คำสั่งศาล ตามมาตรฐานของกฎหมายเกี่ยวกับลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์
2. การปรับเปลี่ยนระบบโปรแกรมติดตามสำนวนคดีของศาลมาเป็นโครงสร้างสถาปัตยกรรมแบบรวมศูนย์ (Centralized System Architecture)
3. โปรแกรมระบบการยื่นฟ้องอิเล็กทรอนิกส์ (E-Filing) ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้ข้อมูลถูกส่งต่อมาจากกระบวนการยุติธรรมต้นทาง ได้แก่ ตำรวจ อัยการ เป็นต้น

4. การใช้ระบบบันทึกคำพยานที่ครอบคลุม และเชื่อมโยงกันในศาลยุติธรรมทั้งศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา เพื่อให้การพิจารณาคดีมีรูปแบบที่เป็นมาตรฐานพร้อมตรวจสอบการพิจารณาคดีได้อย่างดีมีประสิทธิภาพ

5. การทำศูนย์ข้อมูลของศาลยุติธรรม หรือกระบวนการยุติธรรมที่ครบถ้วนสามารถติดตามอรรถคดีความได้ตั้งแต่ ตำรวจ อัยการ ศาลและคุมประพฤติหรือราชทัณฑ์ พร้อมใช้ในการบริหารจัดการของหน่วยงาน การให้บริการแก่ประชาชน องค์กร ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคตได้

เอกสารอ้างอิง

- คณิง ภาไชย, ไพโรจน์ วายุภาพ และ ณรงค์ ใจหาญ. (2561). *วิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2555). *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ศศิวิมล ช่วยดำรง. (2557). *สาเหตุความล่าช้าในการดำเนินคดีอาญาของศาลยุติธรรมในเขตจังหวัดสงขลา*. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่. สงขลา.
- สรารุช เบญจกุล. (2562). *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง*. กรุงเทพฯ: เจริญรัฐการพิมพ์.
- สำนักงานศาลยุติธรรม. (2547). *มาตรฐานการจัดการงานธุรการศาลขนาดใหญ่ในกรุงเทพมหานคร (คดีอาญา) JSO3002*.